

KÓSA FERENC

Szalay Ferenc igaz képei

Tisztelt jelenlévők! Hölgyeim és uraim! Barátaim!

Mostanában nagy a forgalom a damaszkuszi úton. Recseg-ropog a társadalom gépezete, szemlátomást kinőttük történelmi kényszerzubbonyunkat. Néha már alig győzzük kapkodni a fejünket, olyan viharos gyorsasággal változnak a politikai és művészeti izmusok. S ahogy ilyenkor lenni szokott — a változó világban változnak az emberek is. Fordulnak a sorsok, forgolódnak a lelkek, nyikorognak a csigolyák, megfordulnak sírjukban a halottak is. A hatalom bigott hívői manapság a hitelenségüket bizonygatják, a véres kezű diktátorkák drótkéfével dörzsölgetik az áruló vérnyomokat, a hamvában-holt rendszer urai és haszonélvezői már-már eszelős tekintettel néznek farkasszemet a közelgő megmérettetéssel. Különösen látványos a tegnapi kegyencek színeváltozása: a buzgómócsing fenéknyalók ma gátlástalan nyelvezők, a pöffeszkedők pipiskednek, a pökhendiek paposkodnak, a kitenyészett, sima modorú tévésztárokból egycsapásra véres szájú hordószónokok lettek, a behúzott farkú apparátsíkok a reformretorikában való jártasságukat fitogtatják, a hivatásos mellébeszélők az őszinteség örökös bajnokaiként illegetik magukat, a pártállampapa dédelgetett ölebei megugatják kenyéradó gazdájukat... Hovatovább már a hajdani hóhérok is áldozatokként próbálnak tetselegni a damaszkuszi úton.

Komolyra fordítva a szót: van okunk aggodalomra! Számomra legalábbis nem kétséges, hogy ebbe a szemfényveszejtő damaszkuszi forgatagba akár bele is vakulhat az ország népe. Márpedig nemzetünk megmaradását a vakság demokráciája éppúgy veszélyeztetheti, mint az elvakult diktatúra. Pusztítanak minket vagy pusztítjuk önmagunkat — a végeredmény ugyanaz. Sorsdöntő kérdés, vannak-e, maradtak-e honfitársaink, akik nem változtatják az arcukat, nem dőlnek be a kaméleonkomédia látszatainak, hanem látnak és amit láttak, azt láttatják is velünk.

Adyval szólva: állnak-e még „őrzők a strázsán”...?

Azt gondolom, igen.

Szalay Ferenc például ilyen ember. Azon kevesek és kiválasztottak közül való, kiknek látására és látomásaira nyugodtan rábízhatjuk magunkat. Régóta ismerem őt és tanúsíthatom, nincs mit megtagadnia, nincs semmi keresnivalója abban a bizonyos damaszkuszi forgatagban. Ő másféle utakon jár,

maga választotta dűlőutakon valahol a Tisza balján, Mártély és Vásárhely között. Nem véletlenül vetette arra a sors. Emberi meggyőződése és művészi ars poeticája parancsolta őt strázsálni a mártélyi szélmalomhoz. Valamikor, réges-régen, élete egyik szent pillanatában megvilágosodott benne, hogy ebben az isten háta mögötti tanyavilágban szükség lehet rá. Úgy vélte — s jól vélte —, olyan emberek élnek arrafelé, akiknek kétkezi munkáján mindennapi kenyerünk megléte múlik, akik számára az anyaföldet megművelni éppoly szent kötelesség, mint elporladni benne; egyszóval szegény magyarok, kik a munkájukkal s ha kellett, az életük árán is megtartották ezt a hazát, ám velük a hálátlan haza sohasem törődött igazán. Szalay Ferenc nem csupán leintezetett hozzájuk, mint az ország urai és fennhéjázó művészei, hanem a szó legszorosabb értelmében melléjük és közéjük állt. Megérezte, hogy a mártélyi dűlőutak mentén sok a tenni-, a látnivaló. Azóta ott él, ott dolgozik. Jártában-keltében meg-megáll, belenéz egy-egy emberi arcba, fölfedezi a sors — a sorsunk — látható jeleit, aztán hazamegy és megfesti, amit látott.

Nem mást — *azt!*

S ha már itt ég a szó, akár a tűz, a nyelvem alatt, kimondom: az *igazat*. Nem tagadom, az a véleményem, hogy Szalay Ferenc képei *igazak*. A vájt-fülű szakemberek, a pávatollú műkritikusok bizonyára megrökönyödnek az efféle mezítelen és szakszerűtlen meghatározás hallatán, hiszen mostanság, a századvég képzőművészetével kapcsolatosan nem illik emlegetni az igazság póre fogalmát, számon kérni pedig szinte már sértésnek számít. S valóban, bármerre nézünk, szélteben-hosszában, a pokoli propagandagépezetek azt akarják velünk elhitetni, hogy a *semmi* már rég fölfalta a *valamit*: minden további ellenállás kilátástalan. Kár, hogy ilyenné vált a világ, mert az igazság az olyasvalami, mint az oxigén — nehéz volna nélküle elképzelni az életünket. Azonkívül az igazság szép dolog is: Arisztotelész nem véletlenül hasonlítja az Esthajnalcsillaghoz... Kötöm tehát az ebet a karóhoz, nem tágitok ódivatú rögeszmémtől, mert akármilyenné vált is a világ, nem lehet mindegy, hogy valaki igazat beszél, igazat ír, igaz képeket alkot, igaz emberként él — vagy pedig éppen az ellenkezőjét cselekszi.

Számomra tehát örvendetes tény, hogy Szalay Ferenc művészete éppoly tisztességes és tettenérhető tevékenység, akár a körülötte élő szántóvetők munkája. A handabandázást átengedi a népszerű kóklereknek. Életművében nincsenek ákombákomok és hókuszpókuszok, munkáiban hiába is keresgél-nénk az ilyen-olyan levedlett izmusokat. Öntörvényű alkotó, nem kapkod, nem liheg a múltó divatok után. Saját világot épít, teremti és védelmezi képei szuverenitását. Nem engedi, hogy festészete primitív pártprogramok, hatalmi hóbortok martalékává, avagy élettelen geometriai agyalmányok felvonulási terepévé váljon. Ellenáll a piac kísértéseinek és a ragadozó ideológiáknak egyaránt. A szó legteljesebb értelmében természetelvű alkotó: miként a föld terem, a fa ágat hajt, az anya gyermeket szül — Szalay Ferenc, a festő fest. Végzi a dolgát. Amilyen magasrendű az ilyen tevékenység erkölcsileg, olyan esendő és kiszolgáltatott korunk mostoha társadalmi körülményei közt. Sőt még gyanús is. Különösen a damaszkuszi útról nézve akár provinciális anakronizmusnak is bélyegezhető. Tudjuk, hol élünk: az elmúlt évtizedekben hozzáédzódhattunk az efféle vádak röpködéséhez. Elegendő volt, ha a művészeti élet fura ura valahol valamiféle emberi-erkölcsi ellenállást szimatolt és összevonta a szemöldökét — a fullajtárok máris csörtettek a bélyegzőikkel. Nyugtassuk meg a vakbuzgó szimatolókat és éceszgébereket: gyanakvásainknak jelen

esetben is van némi létjogosultságuk, hiszen Szalay Ferenc nem alattvaló, hanem emberi ellenállásra kész szabad ember. Műhelyében merőben más történik, mint amiért a csökött hatalmasságok kegyeket osztogatnának. És merőben más ahhoz képest is, amit a kollégák jó része korszerűség és művészi szabadság ürügyén elkövet. Az ő szabadsága szigorított kísérlet, amely kizárólag népe szolgálatában valósulhat meg. Súlyosbítja a helyzetet, hogy a nép, „az istenadta nép” egyelőre vár és hallgat, mit sem sejt ebből a kamikázesszolgálatból. Van elég baja. Történelmi terhei alól, félrevezetettsége balsejtelmeivel úgy tekint a művészet jeleire, mint valamiféle nagyon távoli, bolygóközi üzenetre. Elszokott már attól, hogy a művészetekből önmaga létére, valóságos gondjaira ismerhessen. Pontosabban az ország urai és manipulátorai leszoktatták erről, még mielőtt rászokhatott volna. Vagy úgy, hogy a fölismerést tilalmakba fullasztották, vagy úgy, hogy a kíváncsiskodókat szeméttel etették.

Immár sorsfordító idöket élünk. Nemcsak az örzök, hanem az ország jövője is múlhat azon, hogy a nép meg tudja-e különböztetni a talmít az igaztól, vagyis hogy mi, magyarok nem veszítettük-e el tájékozódó képességünket a különféle szellemi és politikai diktatúrák labirintusaiban? Kilát-szik-e még a fejünk az évtizedek óta ránk ömlő hazugságáradatból? Képesek vagyunk-e még gondolkodni és ítélni a józan eszünk szerint? Működik-e még a normális életösztönünk?... Odafigyelünk-e egyáltalán az igazmondóinkra?... Megértjük-e, amit mondanak?... Megörizzük-e a minket örizöket?

Vagy beteljesül a költő jóslata és „elveszünk egy szálíg”...?! Ezekre a kérdésekre sajnos nincsenek válaszaink. Talán majd az idő kiforogja a reményeinket. Addig is azonban az örzöknek állniuk kell a strázsán, menniük a maguk választotta úton. Meg-megállhatnak, megpihenhetnek, földre roskadhatnak, de le nem térhetnek róla, mert sorsdöntő idökben az ilyesmi árulásnak minösül. Szalay Ferencet efféle veszély nem fenyegeti. Mártélytól Damaszkusz éppen olyan messze van, mint Makó Jeruzsálemtől. Ilyesformán joggal bizakodhatunk, hogy Szalay Ferenc barátunk a mártélyi szélmalom donkihótéja marad élete fogytáig. Így van rá szüksége az ottani népnek s a hazának.

Adjon neki az isten ehhez a hűséghez elegendő hitet, további elszántságot, vásznat és ecsetet sokunk kívánsága szerint és mindannyiunk örömeire!

Kedves Barátaim!

Bocsássák meg, ha nem szóltam Szalay Ferenc itt látható képeiről. Nem vagyok a szavak embere, magam is képekben gondolkodom: Szalay Ferenc hallgatag látomásaihoz mérve esendöek a szavaim. A merő kísérlet is szemérmertlenségre vallana, hiszen ezek a képek éppen ott kezdödnek, ahol szavaink kifejezőereje véget ér.

De kérem, higgyék el nekem, miközben írtam ezt a szerény köszöntöt, Szalay Ferenc látomásai ott lüktettek bennem. Különösen a fejek, az arcok, az emberi tekintetek. Az én emlékezetembe ezek a portrék egy születendő mártélyi parasztbiblia profán prófétaábrázolásaiaként vésödtek... Az egyik képen lavór fölé hajló öreg férfit látok, afféle Tisza menti Jeremiást, akiről sohasem tudhatom meg, mosdik-e, vagy inkább zokog?... A másikon egy hamuszürke arcú Jóbot, aki kissé régimódi Kossuth-köpenyben álldogál egy elárvult szekér mellett: mintha azon tünödne, hogy az égen és földön kívül vajon maradt-e valami ebből a véges világból... Riadtan ránk tekint egy tiszta szemű, Mária-sugárzású asszonyi lény is nagykendőben, gumicsizmában, talán a téeszbe megy éppen normára dolgozni... És persze itt van ve-

lünk a vénséges, fakéregarcú, paraszt-Mózes is, amint lapátméretű, göcsöröse kezeivel próbálja összetartani gondjaitól repedni készülő koponyáját. Nem csak néz ránk ez a mártélyi Mózes, töpreng és itélkezik talán, de nem áruházi el, hogy vajon elhagyni akar-e minket, vagy pedig itt marad velünk az időm végeztéig...

... Isten fiának nem láthatjuk az arcát. Csak az egymásra szögezett lábakból tudjuk, hogy ő is itt van — ha másként nem, hát pléhkrisztusként. Lábain már berozsdállt a vérfolt. Tiszteletére valaki valamikor csokrot helyezett a kereszt tövébe. Az elszáradt mezei virágok szinte zizeregnek a szélben. A kereszt mögött életet ígérő búzatenger hullámszik... A festő azt a címet adta ennek a képnek: „Eljő az aratás...”

Azon gondolkodom, hogy csakugyan eljő-e?

Mi, földi halandók ezt nem tudhatjuk. De milyen különös rejtély, hogy valamilyen titokzatos erő vetni akar bennünk még olyan időkből is, amikor tudván tudjuk, hogy nem érzük már meg az aratást.

Talán azért van ez így, mert embernek születünk.

Szalay Ferenc képei biztatnak bennünket, hogy azok is maradjunk.

Szerkesztői asztal

Idén is megrendezték Szegeden a művelődéseméleti nyári egyetemet, amelynek előadásai, vitái elsősorban a tömegtájékoztató kérdéseivel foglalkoztak. Július 22-én Tiszatáj-ankétára került sor. A hallgatókkal Vörös László, szerkesztőségünk elnöke, Annus József főszerkesztő és Olasz Sándor főszerkesztő-helyettes találkozott, s beszélt folyóiratunk jelenéről és jövőjéről.

Több régi olvasónk panaszkodik, hogy nehezen (vagy egyáltalán nem)

jut hozzá lapunkhoz. A panaszok ugyancsak régiak, ugyanígy az okok is: a postai terjesztés csak lassan tud alkalmazkodni az új helyzethez, talán csak hónapok múlva jutunk így el a kívánt és szükséges példányszámig.

Sajnálatos hiba folytán előző számunk belső borítóján a főmunkatársak neve nem jelent meg. Ezúton kérünk elnézést Dobos Lászlótól, Grezsa Ferenctől, Tadeusz Nowaktól, Sütő Andrásról és Vekerdi Lászlótól.